

УКРАЇНСЬКА КНИГА

1977

Гакла Черінь

УКРАЇНСЬКЕ ДРУКОВАНЕ СЛОВО

Не так давно, коли порівнювати з віком нашої планети, людство обходилося без книжок. Наші книги були: сонце, зорі, пори року, народна мудрість, в науці звана фолкльором. Лише в десятому столітті з'явилась рукописна книга, а друкована — аж у шістнадцятому ст., коли говорити про Україну. Проте, пройшовши через усі перешкоди московської цензури й советські утиски, українська книга не відставала від світової, документувала вікові прагнення нашого народу до волі й самостійності, вийшла з нами на еміграцію і з честю витримала несприятливі умови на новім ґрунті. В той час, коли навіть на рідних землях бували часи голоду на книжку, коли люди стояли в черзі за книжкою й віддавали за прочитання останній шмат хліба, на еміграції не можна поскаржитись на нестачу лектури. Наші письменники й видавці написали й надрукували досить книжок різного типу — від наукових і шкільних аж до розвагових.

На думку Маршала МекЛугана, засоби масової комунікації — радіо, кіно, газети, телефон, а вже особливо телевізор, витісняють книжку й завойовують малощо не монополію в процесі формування людського світогляду. Книжка, мовляв, потрібна для студій, але не для самовиховання чи розваги. На те є телевізор та інші засоби масової комунікації.

Не можна не погодитись, що модерна людина, крім пенсіонерів та виздоровлюючих пацієнтів, мало віддає часу й уваги книжці. 15-хвилинне читання модного „бестселлера” в дорозі на працю не є справжнім читанням, так само, як популярні дешеві кишенькові книжечки є не читанням, а „чтиво́м”. Проте, по-перше, не завжди те, що є, **мусить** бути тільки тому, що воно є; і зовсім не значить, що якщо чогось нема, то його й не мусить бути. Добро вимагає більше праці, ніж зло або бездіяльність, але це не значить, що до добра не варто

змагати. По-друге, в основі кожної теле- чи радіопроеграми лежить така книжка, та ще й добра книжка. Глядач дістає спрепаровану, частинно перетравлену їжу й має обмежене меню: стільки страв, скільки станцій на телевізорі. Натомість книжка дає необмежену свободу вибору й інтерпретації, стимулює творче думання. Якщо в книжці щось неясно, можна вернутись до того розділу, де ще все було зрозуміле, уважніше перечитати, подумати, часом звірити з джерелами, навіть написати до автора, коли він ще живе на світі, а то й посперечатися з ним і часом „втерти йому носа”. Можна також поділитися враженнями від прочитаного з іншою особою або розказати зміст та зацікавити інших до читання. Найкраща тема для розмови, коли ви не майстер так званих „балачок про ніщо” (англійською мовою „сморл ток”) — це саме про книжку. Не наголошуючи своєї великорозумности (от, мовляв, які я речі читаю, не то що ви, невігласи!), можна просто почати так: „А я от прочитала дуже цікаву книжку, таку-то і, якщо ви ще не читали, я можу вам трохи про неї розповісти”. Книжка — це підручник життя, і ви самі можете вибирати собі підручники.

Люди, що створюють книжки, називаються письменниками. Так наче б то мусіло бути. Але у вільному світі все вільно: кожен може створити таку чи іншу „історію”, видати її й уважати себе письменником. Та чи вважатимуть його письменником інші? Де межа між письменником і графоманом? Покійний Степан Риндик, між іншим, графоманами вважав усіх письменників, бо графоманія — це манія писати, а поки письменник має надхнення, він ту манію має. В той час, як маляр закінчує академію чи інститут і отримує диплом, на літературну творчість нема диплома. Багато визначних письменників не мають навіть вищої освіти. Більшість письменників здобували й здобувають собі хліб (і ґрунт для літературної праці) роботою, що нічого спільного не має з літературою: Ібсен був аптекарем, Сельма Лягерлеф — учителькою, Марко Черемшина — адвокатом, Коцюбинський — канцеляристом, Маланюк — найкращим інженером серед поетів, Коротич був „поетолікарем чи лікаропоемом”. І все ж це письменники, справжні й безсумнівні.

Але бувають і такі „письменники”, що приносять до редакції „твори” з посвідкою від голови сільради, де сказано, що „пред’явник цього, Грицько Голий, є дійсно письменником, який пише вірші, оповідання, драми, романи й повісті, що й стверджується печаткою”. І такий з дозволу сказати „письменник” пропонує до друку свої „твори”:

Один косе,
Другий возе,
Третій на комбайні.
Біжить Рось
Купки хтось.
Реве вода турбіною,
Живуть хлопці комуною.

Грицько думає, що він письменник. Але читачі так не думають. Читач — це мірило творчості. Він навіть не усвідомлює своєї великої місії. Він — той суддя, що розсуджує письменника й графомана. Він — той арбітр, що видає диплом на письменництво. Тільки читач може сказати: „Бачиш, сину, того пана? Запам'ятай: то письменник”.

Перша друкована книжка — то заява письменника вступу в літературу. Читачі й критика приймуть його або відкинуть; або на певний час відставлять, вирішивши, що він ще не визрів, що треба ще трохи гречаної каші поїсти. Часом буває в літературі помилка, неправильний присуд, а правда впливає наверх аж по смерті письменника. Часом за життя автор буває „модним”, а по смерті забутий.

На еміграції завдання письменника особливе. Він має призначення через море чужого оточення, під бомбардуванням чужих ідей, під шохвилинним натиском чужої культури, під нестихаючий акомпанімент чужих мов співати рідну пісню і не збитися з тону, не сфальшувати, рости й квітнути без ґрунту або в тісному вазоніку.

Якби ж ті всевладні радіо й телевізор хоч промовляли до української громади по-українському, то принаймні хоч зберігався б, якщо не збагачувався б, наш мовний запас, а так — дедалі більш макаронічною стає мова навіть старших, а що вже говорити про молодь і дітей! В школі вони навчались по-англійському, і тією мовою ознайомились із математикою, фізикою, соціологією. А по-українському вони говорили вдома: „Мамо, дай ковбаси!” „Тату, дай мені доляра на кіно”... Тому то, коли вони зустрічаються, говорять тією мовою, котрою їм легше й швидше висловити думку. Сумно, але факт. Треба мати високі ідеї в голові і в серці, щоб перебороти перешкоди й вивчити рідною українською мовою всі слова, що так само добре й точно висловлюють думку, як і мовою англійською чи якою іншою.

В таких умовах люди, не тільки молоді, а й старші, втрачають гарну звичку читати книжки рідною мовою. В погоні за матеріяльними благами багато з них стають прихильниками тільки однієї книжки: банкової.

Творчістю своєю письменник не прогдується. В кращому випадку, він здобуде ширшу чи вужчу льокальну популярність, що межує із славою. Письменники, непрактичні й смішні ідеалісти (не всі — прим. коректора), звичайно працюють не за фахом. Перефразовуючи Франка,

Книги — морська глибина.
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить —
Цеглу на фабриці носить.

Але носячи цеглу або працюючи ліфтером, або навіть замітаючи підлогу, письменник думками літає в піднебесі. І творить. Бо його талант, його здатність творити переходить, перелітає, обходить, а часом і пролазить через усі перешкоди й загороди.

В ювілейному 1976 році українська книга також виставила свої здобутки в країні нового поселення. І вони, не завжди видимі в суеті щоденній, виявились великими.

За підрахунками Д. Бучинського з нагоди виставки української книги в Мадриді в 1956 р., на одну людину на еміграції припадало майже стільки видань, скільки в Україні. Не дивлячись на несприятливі умови, автори, редактори, видавці та книгарі самовіддано працюють для документації в науковій і художній літературі нашого життя, наших прагнень, нашої боротьби. Хоч у нас нема скоординованої статистики (над цим треба б попрацювати Українському бібліографічному центрові та Товариству українських бібліотекарів!) — але навіть із каталогів більших книгарень, таких, як Українська книгарня в Едмонтоні або „Дніпрова хвиля” в Німеччині видно, що еміграція досягла великих успіхів, кількісних і якісних.

Видавнича й книготорговельна справа у нас ведеться в інтернаціональному, глобальному масштабі; так, що книжка може бути написана в Австралії, редагована в Франції, друкована в Аргентині, рецензована в Англії, а продавана в цілому світі, де тільки живуть українці.

І не маленькі памфлетики чи зшиточки видаються в нас, а монументальні (навіть на нормальні умови) книжки — такі, як документи о. д-ра Великого, перевидання Історії України Грушевського, історичні твори Наталії Василенко-Полонської, багатомовні видання творів Шевченка й Лесі Українки у видавництві Миколи Денисюка, мовознавчі праці Пантелеймона Ковалева, видання НТШ, УВАН, Гарвардського університету й Вільного та Католицького університетів, Академічного видавництва в Денвері, що здобули авторитет у всіх університетських бібліотеках, багато творів англійською мовою, що

їх наші автори, особливо з молодшого покоління, зуміли видати через престижіві американські видавництва та університетські преси.

Найрясніша ж на еміграції продукція художніх творів, зокрема такої потрібної для нас дитячої літератури, а також творів політично-соціологічних та полемічних. Поезія й проза однаково родючі; трохи гірше з драматургією, що потрапила в зачароване коло: театральні колективи нарікають, що нема творів, вартих постановки, а драматурги не хочуть писати, бо не мають надії побачити свої твори на сцені. Тому на наших сценах йдуть переклади відомих п'єс, що ми їх можемо побачити, може, в кращім виконанні на сценах „Кендл-лайт” театрів. А хто нам виведе п'єси наших драматургів? Може, „Кендл-лайт” театр?

Мало в нас видано літературознавчих і критичних творів, бо їх і писати важче (гляди, ще ворога наживеш!), і видавати трудно, а продавати то й поготів. На відміну від белетриста, критик мусить бути людиною енциклопедичного позему й прекрасно знати світову літературу, а особливо українську, бо кожен твір — це ланка загального, світового літературного процесу, і саме в тім пов'язанні критик чи теоретик літератури мусить твори розглядати.

А де ж нам таких людей узяти? Де в нас ті журналістичні й літературні факультети, з яких такі фахівці виходять? Як уже котрий знайдеться, то на критика з усіх боків сиплеться така критика, що й Шерех її не витримає!

Бракує серед наших видань і науково-технічної літератури, із зрозумілих причин: на таку книжку нема попиту. Українські фахівці пишуть книжки англійською мовою. На жаль, в Україні наукові книжки також видаються не українською, а російською мовою, мовляв, цілий СРСР буде розуміти, якщо видати по-російському, і не треба витратити грошей на переклади. „Заощаджуються” кошти шляхом занедбання і кінець-кінцем знищення української наукової термінології та української наукової думки. На еміграції були ретроспективні огляди історії української науки, але не було й нема праць у галузях прикладних наук і техніки.

Також слаба ще в нас ділянка бібліографії. „Біблос”, „Українська книга”, праці Осипа Данка, д-ра Вереса, д-ра Б. Романенчука — добрі початки на цім полі, що вимагає великої праці й системности, особливо в індексуванні.

Великим досягненням еміграційного книговидавництва є „дровокування” монументальних видань в Україні. Кожне велике видання на еміграції спричинювало появу „паралельного”

видання на Батьківщині. Видання Енциклопедії українознавства викликало появу УРЕ; через шість літ після появи Шевченківських річників УВАН зродились Шевченківські збірники Київської Академії Наук; „Софія Київська” була видрукована в Києві після появи книжки Олекси Повстенка; праця Ярослава Пастернака „Археологія України” повела за собою 3-томову „Археологію України” на Батьківщині і т. д. Виявляється, українська еміграція така сильна, що советський уряд мусить із нею конкурувати й надолужувати прогалини в видавничій справі.

Хай же пошаною вкриті будуть працівники найбільш невдячного матеріального ремесла — творці української книги: автори, редактори, друкарі, коректори, видавці, палітурники, книгарі, кольпортери. Хоч і не дістається їм великої подяки, а часто ще їх „незлим, тихим словом” обдарують за намагання продати „книжечку”, але вдячна їм буде мати-Україна й історія.

На ювілейній виставці 1976 р. в Чикаго, душею якої був покійний уже Микола Денисюк, були заступлені найкращі зразки наших видань. Тут були поети — ті, що пишуть зліва направо, і ті, що пишуть навиворіт, і ті, що пишуть прозу віршами, і ті, що вірші прозою; тут були навіть безпроблемні твори — такі також потрібні — і твори про те, що ви й ваші рідні не так ще давно пережили, але вже тепер забули. Варто багато чого пригадати! Були такі часи, коли все ваше майно вміщалось у вузлику, і не було у вас ні хати, ні авта, ні телевізора, але була книжка, яку ви любили читати. А чому тепер розлюбили?

Ох, не проходите байдуже повз виставку! Гляньте, згляньтеся! Не для письменника, для себе самих. Письменник написав те, що він знає — а, може ж ви того якраз не знаєте, і воно вам пригодиться.

І треба таки купити книжку. Нащо вам ще одна сукня, ще одна мисочка? А для душі, для розуму, для України нічого не потрібно? Письменник же — це також продуцент. Він мусить мати ціль, стимул, потребу для творчости. А коли немає збуту — настає, як ви знаєте, криза. Творча криза. І письменник банкрутує.

Соромно умовляти дорослих, свідомих людей. А особливо коли взяти під увагу, що ті, до кого ці умовляння намірені, їх і не прочитають. Прошу тих, хто читають, щоб ще більше підтримували письменників і видавців, щоб не дали пропасти українській книжці.

Микола Кравчук

УКРАЇНСЬКА ПРЕСА ВОЛИНИ, ХОЛМЩИНИ, ПІДЛЯШСЯ ТА ПОЛІССЯ

(Продовження з попереднього числа, 4/1976)

Друге число газети вийшло 25 квітня того ж року, і над титулом поставлено велике мотто: „Свою Україну любіть, любіть її во время люте”. Від 4-го числа на газеті був лише підпис: „Видавець — колегія. Редактор Осип Квас”. З 6-тим травня (ч. 7) газету перенесено до Житомира, де вона виходила двічі на тиждень на 4-ох сторінках газетного формату. Друкувалася в друкарні Волинської Губерніяльної Народньої Управи. З наступом большевиків та відступом поляків і Армії УНР газета виходила в Кам'янці Подільському, потім у Станиславові. На кожній газеті був наддрук: „За дозволом воєнних властей”. „Українське Слово” було виразником політики тодішнього уряду УНР.

Другою газетою, що теж стояла на платформі політики польсько-українського союзу, була „Громада” — тижневик суспільно-політичного і економічно-господарського життя”. Перше число вийшло в Луцьку 16-го травня 1920 р. Редакція містилася при вулиці Бросіловський проспект ч. 9. Газета виходила в розмірі чвірки по 8 сторінок. Редактором і видавцем був І. Піліпчак. Друкувалася в друкарні М. Збара, вул. Шосова, ч. 79.

В першому числі „Громади” на першій сторінці маємо звернення „Від Отамана Петлюри до українського народу”. На другій сторінці „Маніфест Пілсудського до українців”. Дальше знаходимо хроніку Луцька: Відкриття Луцької Провсвіти, церковного братства тощо. Як довго виходила „Громада”, невідомо.

Холмщина та Підляшшя теж робили старання видавати газету і 20 червня 1920 року вийшло перше число газети „Наше Життя” — „краєвий тижневик, присвячений справам політичним, культурним і суспільно-економічним”. Газета виходила в Холмі й друкувалася в друкарні Вайнштайна розміром фоліо на 4-ох, потім 6-ох сторінках. Ще того самого року поляки заборонили дальше видавання газети, і лише 5 вересня 1922 р. газету відновлено.

Переглядаючи ч. 43 (67) за 1922 рік, знаходимо там такі матеріали: Передмова, дрібні вістки, 3 Польщі. На другій сторінці — в підвалі фейлетон С. Маківки „Експозе Вігоса” (жарт-

фейлетон), стаття М. Ваврисевича „Прощальний бенефіс Авраменка”, дописи з Підляшшя, Холмщини й Полісся (про культурне життя, арешти на Володавщині), листи до редакції та оголошення.

Розписання виборів до польського сейму й сенату викликало потребу видавати українську газету на Волині. З днем 3-го вересня 1922 року починає виходити в Луцьку тижневик „Українське Життя”, якого редактором і видавцем був М. Матвієнко, потім Хома Приступа. Газета виходила в розмірі фоліо по 4 сторінки. В часі передвиборчої кампанії „УЖ” виходило двічі в місяць.

Перемога „Бльоку національних меншостей” у сеймових та сенатських виборах в 1922 р. на північно-українських землях була дальшим стимулом до видавання газет. В 1923 році почала виходити в Луцьку нова тижнева газета — „Селянська Доля”, яка була органом Української соціал-демократичної групи сеймового клубу. Ця газета стала на позиції української соціал-демократії, тобто стала органом УСДП. В березні 1923 р. УСДП змінила назву на „Українська соціал-демократична партія Галичини, Волині, Холмщини, Підляшшя та Полісся” і перейшла на позиції III Інтернаціоналу. Це стало причиною того, що польська влада перевела в кінці січня 1924 р. арешти, заборонила існування УСДП та замкнула всі її періодичні видання. Дня 29 січня того ж року польська поліція закрила редакцію „Селянської долі” й арештувала редактора Г. Гладкого. Також закрила газету „Українське Життя” в Луцьку.

Внаслідок заборони соціал-демократичних видань, північно-західні українські землі опинилися без своїх льокальних газет. Щоб цьому зарадити, Сергій Дробан видав одноднівку „Селянин”, а посол Хома Приступа почав видавати новий тижневик „Наш Шлях”, що його перше число вийшло 30 березня 1924 р. Часопис був органом „Українського соціал-демократичного клубу” в польському сеймі. Цензура старалася знищити газету конфіскаціями, і 3-тє число газети вийшло майже біле. Скільки чисел і як довго виходив „НШ”, немає можливості устійнити.

Того ж року почала виходити в Луцьку газета „Громада” за редакцією А. Невинського, але виходила недовго. В 1925 р. в Луцьку почала виходити газета „Громада”, якої видавцем був сенатор М. Черкавський, а відповідальним редактором — Сергій Вишнівський. Перше число побачило світ 22 листопада 1925 р. „Громада” була виразником української національної думки і стояла на позиціях Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО). Газета виходила майже рік, але при кінці жовтня 1926 року була закрита польською владою.

Причиною закриття було поміщення в 43-ому числі газети статті про нестерпне положення політичних в'язнів в Луцькій тюрмі. Домівку редакції поліція замкнула, а відповідального редактора Сергія Вишнівського потягнула до судової відповідальности.

Два тижні пізніше (14 листопада 1926) вийшла одноднівка „Українська Громада”, а ще того самого місяця почала виходити щотижнева газета під тією ж назвою. „Українська Громада” виходила до кінця травня 1929 року. Вона була органом УНДО й виходила тиражем 4000 примірників. Редагувала її колегія під проводом Сергія Вишнівського.

В листопаді 1926 року почав виходити в Варшаві новий український політичний тижневик, „Нарід”, якого видавцем і редактором був відомий журналіст, письменник та суспільний діяч Володимир Островський. „Нарід” стояв на позиціях УНДО й був призначений для українського населення ПЗУЗ. Видавець, як треба було сподіватися, вибрав Варшаву як місце осідку газети, щоб оминути драконську систему польської цензури на Волині. Та поляки переслідували новозасновану газету і незабаром на деякий час заборонили її видавати. Газета була відновлена щойно 1-го серпня 1927 р.

Також на Холмщині почала була виходити нова газета, „Селянський шлях”, як орган відновленого „Селянського Союзу”, за редакцією посла Павла Васильчука. Перше число вийшло в Холмі 30-го квітня 1927 року. Газета виходила до кінця 1928 року.

В кінці 1927 та на початку 1928 року, в часі передвиборчої кампанії, крім часописів, виходило багато одноднівок українських політичних партій, санаційної групи Петра Певного та ріних комуністичних фракцій.

Внаслідок розбиття партії „Сельроб” на москвофільський т. зв. „Сельроб” лівицю та правицю, в редакції „Нашого життя” постали непорозуміння, тоді газета перейшла на позиції „правиці” званої „шумськістами”. „Сельроб”-лівиця почала видавали свою газету в Холмі, і перше число газети „Нове Життя” вийшло 8-го квітня 1928 року. Редакторами були: Степан Маківка та П. Щербак, відповідальним редактором був В. Косса. Газета була виразником червоного москвофільства на ПЗУЗ, але згодом була заборонена польською владою. Останнє число 1 (74) вийшло 16 лютого 1930 року.

В Холмі були теж спроби видавати тижневик „Голос Праці”, якого перше число вийшло 24 січня 1929 р., а друге й останнє 2 червня того ж року. Редагував цю газету Степан Маківка. Під подібною навою, „Голос Праці”, виходив деякий час

в Луцьку в 1924 році „робітничо селянський часопис”, тижневик за редакцією Олекси Драгана.

На початку двадцятих років нашого сторіччя виходили дві газети, що були фінансовані польськими партіями. Перша, це „український культурно-економічний часопис” „Досвітня зоря”, що виходив тижнево і перше число вийшло у Володимирі Волинському 10 липня 1923 р. „Досвітня зоря” появлялася кожного вівторка розміром у чвірку по 8 сторінок друку. Відповідальним редактором був М. Сполітак, а редактором Іван Горемика-Крупчинський. Газета виходила до кінця 1927 р.

Другою такою газетою був „Дзвін”, що виходив двічі в тиждень (1923-25) як орган т. зв. „Української Народньої Партії” за редакцією Володимира Оскілка, а в 1926-27 роках виходив щотижнево з підзаголовком „газета політична, економічна і літературна” розміром великого фоліо по 4—6 сторінок. „Дзвін” гуртував біля себе емігрантів-наддніпрянців та деяких волинян. Друкувався й виходив у Рівному.

Крім цього було ще декілька газет, фінансованих польськими колами, але вони виходили коротко, а саме: „Наша Справа”, Здолбунів (1926), фінансована „Стронніцтвом Хлопскім”, „Волинський Господар” (1931-?), оплачуваний санаційною партією „Безпартійни Бльок Вспулпраци з Жондем” (ББВР) в Луцьку.

З фінансованих поляками газет, які появлялися довший час, були: „Народний Вістник” (1927-1939), орган воеводи Юзефського (виходив навіть і після відкликання Юзефського з цього посту), „Українська Нива” та „Волинське Слово”. В другій половині 1926 року почала виходити в Варшаві велика ілюстрована газета „Українська Нива”. Вона була органом наддніпрянської еміграції і в 1926-1927 рр. виходила 7 разів на місяць. Від 1929 р. виходила в Луцьку як орган „Волинського Українського Об’єднання” (ВУО), яке було експозитурою ББВР. Газету піддержував воевода Юзефський, тому вона вела шкідливу роботу й була так скомпромітована, що керівництво ВУО мусіло звільнити Петю Певного з посту редактора газети, яка в травні 1936 р. перестала виходити. Але 14 червня 1936 р. почала виходити нова газета під тією ж назвою, і виходила до кінця того року. Назва „Українська нива” була так скомпромітована серед українців Волині, що „лідери” постановили видавати газету під іншою назвою. З початком 1937 р. ВУО почало видавати нову тижневу газету „Волинське слово”, яка продовжувала політику „Української ниви” — пропагувала польсько-українську співпрацю. Не дивлячись на суперльоальне відношення до поляків та польського уряду, газета

була змушена протестувати проти шовіністичного розгубу поляків на Волині. І так, в лютому 1937 р. польська адміністраційна влада сконфіскувала одне число тижневика за статтю: „Відношення до польського громадянства на Волині”. Репресії польської адміністрації та суду не змінили поглядів лідерів ВУО, які до кінця були вірні Польщі і служили її інтересам.

Та треба ще згадати, що з березня 1936 року почав виходити в Луцьку політичний тижневик „Нова доба” за редакцією Володимира Островського. Часопис стояв на національних позиціях та орієнтувався на політику галицького УНДО. Як довго виходив цей часопис, невідомо.

Одною з унікальних газет того часу та взагалі української журналістики була тижнева газета „Волинська неділя” в Луцьку, що була виданням львівської „Неділі”, з додатком місцевої хроніки, призначеної для ПЗУЗ. Редактором „Волинської неділі”, що виходила в 1928-1939 рр., був Сергій Вишнівський. (д. б.)

ОГЛЯДИ Й РЕЦЕНЗІЇ:

ЗАХІДНЬОКАНАДСЬКИЙ ЗБІРНИК Ч. II. Упорядкував Яр Славутич. Вид. Канадське НТШ, Осередок на Західню Канаду, т. XVII, 1975, 383 ст.

Канадське НТШ, Осередок на Західню Канаду з осідком в Едмонтоні випустило друком минулого року (з датою 1975) другу частину Західньоканадського збірника НТШ, яка є „продовженням і розвитком тематики I частини” з 1973 р. Ця частина вийшла на державні кошти уряду Альберти, тимто й багатша змістом і об’ємом, містить багато цікавих матеріалів з життя українців Канади за тричверті сторіччя, від 1898 до 1973 р. Упорядником і редактором збірника є Яр Славутич, професор Альбертського університету в Едмонтоні, він же й голова Осередку.

Він подбав про різноманітні ма-

теріяли з різних ділянок життя, як література, мистецтво (малярство й музика), шкільництво й виховання, господарство, наука, імміграція, бібліографія тощо.

Збірник відкриває стаття І. Горещького про першого українського поселенця в Альберті Стефана Королюка, а за нею йде стаття М. Хом’яка про „талановитого політичного й суспільно-національного діяча”, редактора й видавця, з фаху адвоката, Романа Кремара, якого діяльність чимало причинилася до національного освідомлення українських переселенців з Галичини й Буковини і до збереження етнічної ідентичности.

Найбагатше представлена тут література. Сам упорядник помістив тут кілька своїх статей — про першого українського поета в Канаді Івана Збурю, переселенця з

Галичини, який надрукував один вірш коломийковим ритмом, „Канадійські емігранти”, і тому, що він був т. ск. предтеча всіх українських поетів у Канаді, автор присвятив йому вісім чи дев'ять сторінок. Збура, шоправда, написав багато більше, цілий „мішок віршів”, але невдячні діти викинули його на смітник, на велику шкоду автора статті, бо він мав би був матеріял для дослідів на все життя.

Друга стаття Славутича, це історія української поезії в Канаді за 75 років, починаючи від Збури. Він вишукав сліди понад триста авторів, в більшості народних поетів, але з того числа вибрав лише більше заавансованих і обговорив їхню творчість. Ця стаття, на сто сторінок, вийшла окремою книжкою і про неї буде мова окремо. До цієї статті додана також бібліографія книжкових видань української поезії за 75 років.

З інших літературних матеріялів є тут стаття проф. О. Малицького про передчасно померлого поета Івана Данильчука, стаття М Орищука про письменника Олександр Лугового як людину, проф. Б. Чопика про повість Лугового „Безхатний” та проф. В. Жили про образ Агапія Гончаренка в поемі Яра Славутича „Скарга”. До літературних матеріялів належить теж стаття Костя Андрусичина, професора Саскачеванського університету, про важніші книги, видані в Канаді, про які він інформує англомовного читача в кварталнику Торонтського університету.

На мистецькі теми пише тут Богдан Стебельський з Торонта про українсько-канадського маляра Василя Курилика, якого біографія незвичайно цікава, бо показує що може витримати й пережити людина одержима мистецтвом. Мистець Іван Кейван пише про іншого маляра, Юліяна Крайківського, що прожив на світі 83 роки.

Про українську музику в Канаді

пише тут Марія Дитиняк у статті про композиторську творчість і музичну діяльність Сергія Яременка, який живе й працює в Едмонтоні.

На окрему увагу заслуговують тут репродукції малюнків українських церков в Альберті, які виконана олійними фарбами Парася Іванець, малярка, і українських католицьких церков у Саскачевані з альбому Анни Марії Баран.

З мовними справами знайомить Ярослав Рудницький, професор Манітобського університету, у статті „До сторіччя української мови в Канаді”, а радше в Манітобі, 1874-1974. Він пише, що українська мова вперше залучала в Манітобі, коли туди прибули з України перші групи менонітів 1874 р., а вони говорили трьома мовами — німецькою, українською й російською.

Решта статей, це П. Саварина „Двомовні садочки та українсько-англійські школи” й „Клюб українських професіоналістів і підприємців в Едмонтоні (1960-1975)”, І. Ю. Громика „Роля українських пшениць у розвитку хліборобства Канади і США” (редактор тримається ще перестарілого США зам. нового ЗСА), М. Хомяка „Хроніка Осередку НТШ”, проф. Б. Боцюркова „Бібліографія наукових публікацій англійською мовою” та о. В. Лаби „Бібліографія наукових праць” у Канаді. Закінчують збірник „Публікації, документи й листи” визначних українських культурних діячів та ін. Закривають збірник довідки про авторів статей. Бракує тільки індексу, який у того рода виданнях конечний.

Загально треба сказати, що збірник приносить цікаве читання й дає цікаві й важливі інформації з різних ділянок українського життя в Канаді. Такі книжки можуть мати вплив на наше молоде покоління в Канаді, яке швидким темпом асимілюється й пропадає для свого роду й народу. А на Ка-

наду, здається мені, вся наша надія, коли йде про збереження української етніки поза Україною, бо українці в Канаді мають чисельно більшу вагу, ніж донебудь інде. Але окрім ваги їм потрібно ще більше непоступливості й агресивності. Асимілянти кажуть, що України в Канаді не збудуємо, але це неправда, бо українці всюди могли б будувати Україну, якби хотіли, духову Україну.

Б. Романенчук

Улас Самчук. НА БІЛОМУ КОНИ; спомини. Б-ка „Сучасности”, Мюнхен, 1965, 234 ст.

Улас Самчук. НА КОНІ ВОРОНОМУ; спомини. Видання Т-ва „Волинь”, Вінніпег, 1975, 360 ст.

Два томи споминів Самчука, що вийшли на початку 7-го і на кінці 8-го десятиліття, 1965—1975, є цінним вкладом в українську мемуаристику 20-го століття. Обидва томи присвячені подіям 2-ої світової війни і наświetлюють з перспективи 25-ти і 35-ти років передусім німецьку окупацію України в 1941-1943 рр. з тим, що перший том, „На білому коні”, включає численні ретроспективні вставлення, які розтягають час мемуарів на 17 років (1924-1943), тобто від утечі Самчука з рідного села в липні 1924 р. аж до повороту на рідну Волинь у 1941 р.

Перший том складається з короткого вступу і десяти розділів, яких титулування віддзеркалює зміст: „Щаслива путь”, „Краків”, „Третя границя”, „Четверта границя”, „Волинська тиха сторона”, „Нарешті Дермань”, „Наші будні”, „Німці”, „Щось як дома” та „Понад шляхами”. Поруч автобіографічного матеріалу цей том вміщає фрагменти життя української еміграції в Празі, Берліні, Варшаві та Кракові, зустрічі автора з сучасними йому українськими поетами, письменниками, мистцями й політиками. Багато місця присвятив

автор справам ОУН, спортові й організаційній активності обидвох груп та їхній праці в розгарі німецько-советської війни. Самчук обережно й тактовно трактує їх непорозуміння і слушно вказує, що події і фракції можна оцінювати лише з історичної перспективи. Відомість про проголошення відновлення самостійності України 30 червня „всіх наелектризувала”:

Після цього в мельниківському таборі було помітне збентеження. Багато дискусій, багато коментарів. Не всім імпонував склад проголошеного уряду... Ольжич прийняв цю справу мовчазно, а лише згодом висловив думку, що тепер нарешті німці відкриють свої карти. І вони дійсно в короткому часі їх відкрили. (стор. 67).

Основною частиною першого тому є перебування Самчука в рідних сторонах, в Рівному й Дермані. Він схоплює настрої та реакцію української спільноти на хід воєнних подій, на щораз більші обмеження зі сторони німецької окупаційної влади.

З глибоким зрозумінням наświetлює автор політичні й психологічні процеси серед української спільноти, хоч „его” письменника займає найголовніше місце в першому томі. Вкінці сповнюється теж довголітня мрія Самчука — побачити Київ, чим і закінчується перший том споминів.

Настрій автора менше бадьорий в другому томі, „На коні вороному”, про що свідчить сам титул. Другий том споминів складається з семи розділів: „Київ”, „Назад до точки”, „Між молотом і ковадлом”, „Дидилія Дамоклового меча”, „На тихому острові”, „Остання границя” і в „Дорозі назад”.

У першому розділі Самчук детально описує свій побут у Києві, зустрічі з Оленою і Михайлом Телігами, Ольжичем, Ірлявським та іншими і з своєю майбутньою дружиною Танею. Він дає вичерпну картину зруйнованого Києва, пе-

редусім, занедбаного докраю Байкового кладовища.

Другий розділ показує будні в Рівному, де він, автор працював тоді співредактором часопису „Волинь” і де в 1941 р. була головна квартира німецької армії. В тому розділі розглядає автор переслідування жидів і їх расову „вибраність”, яка привела до переслідування жидів у християнській Іспанії, нацистській Німеччині та марксистському СРСР.

Цілий третій розділ „Між молодом і ковадлом” присвячений німецькій окупаційній владі, яку автор характеризує так:

Ці люди відзначалися похмурістю „орденських лицарів”... Ніякої англійської рафінованости, ніякого москальського хитрунства, ніякого польського задурювання. Йшлося просто, чітко, солдатськоримським кроком до мети... Поділ на касти, на панів, на рабів, на обер і унтер-меншів. І шлюс! (ст. 96-97).

В тому ж розділі поміщена в цілості відозва до населення з підписом райхскомісара України, Еріха Коха (ст. 114-115).

Четвертий з черги розділ „Між молотом і ковадлом”, з однієї сторони, навітлює особисте щастя Самчука з Танею, а з другої, показує вічну небезпеку і непевність, серед якої живе населення України. За редакційну статтю „Так було — так буде”, в якій Самчук намірився критикувати німецькі окупаційні методи, його німці арештували й ув’язнили. У в’язниці перебував він недовго, але дає вичерпну картину тюремного життя рівенської тюрми. Історія ув’язнення кінчається щасливо, бо хоч він тратив працю редактора, то ве таки стає кореспондентом ДНБ — німецького пресового бюро.

Наступний розділ присвячений відвідуванню рідних місцевостей: Тилявки, Дермані та Крем’янця, де пройшло дитинство й юність письменника, і зустрічам з рідними і знайомими.

Найцікавішим є, однак, шостий розділ, „Остання границя”, що є властиво репортажем його поїздки на Лівобережжя, до Полтави й Харкова. Подорозі відвідує він також Кременчук, де в редакції „Дніпрової хвилі” працював Віктор Петров, довголітній советський шпигун, відомий в повоєнній літературі під псевдонімом В. Домонтович, автор повісти „Доктор Серафікус”, якому присвячено чимало місця в тому розділі, включно з фотографією.

В останньому розділі представлена зміна воєнного щастя в користь СРСР, організування підпільних загонів на Волині, прощання з рідним Дерманем, родиною й батьківщиною та виїзд на захід.

Два перші томи мемуарів Самчука (із заплянованих 4-ох) дають багатий і всесторонній матеріал німецької окупації України. Обидва томи вміщують багато документальних матеріалів, і 37 світлин і могли б стати джерельними, коли б автор подав покажчик прізвищ, яких більше сотні в споминах і до яких Самчук додає часто цікаві біографічні дані. Можливо, що в дальших томах, які показуватимуть побут української еміграції в Німеччині, літературний повоєнний ренесанс і переселення до інших країн, Самчук подбає про індекс або бодай про добрий зміст споминів.

Самчук дуже послідовно виконує свою роллю літописця, яку сам собі визначив на початку своєї письменницької діяльності. Спomini є продовженням його хронік — „Волинь” і „Юність Василя Шеремети — і є справжнім літописом.

І хоч є чимало критиків, які закидають Самчукові „брак християнського світогляду”, егоцентризм і висмівають його прагнення до „великої літератури”, то все таки і вони погодяться з твердженням, що українська література не має сьогодні кращих ані романістів,

ані літописців, ані мемуаристів, чи взагалі прозаїків.

А. Власенко-Бойцун

THE USSR UNMASKED. A Collection of Articles and Essays on Soviet Russian Repression in Ukraine. By Osyp Diakiv-Hornovy. With an Introduction by Dr. Petro Mirchuk, and **MY MEMORIES of Osyp Diakiv-Hornovy.** by Vasyl Dakiv. Vantage Press, New York (1976), #11 p.

В американському видавництві „Вентидж Пресс” в Нью Йорку вийшла минулого року книжка — збірка статей та есеїв відомого підпільного публіциста Осипа Дякова-Горнового п. з. „СССР без маски” в перекладі англійською мовою Володимира Душника і спогади Осипового батька, Василя Дякова, про сина. Вступну статтю написав д-р Петро Мірчук. Він пише в цій статті, що то не сучасні російські дисиденти почали виявляти терор над населенням комуністичного режиму в СССР, а найвірніший сталінський соратник Хрущов, який хотів скинути всю відповідальність за свої злочини на мертвого й не грізного вже Сталіна і виявив усі його злочини супроти людства. Цим він хотів себе показати як народного трибуна й героя. Він дозволив був звільнити деякі жертви сталінського режиму з концтаборів і захопив публікувати свої спомини. Одним з них був якраз Солженіцин, іншим — Євтушенко. Але ніхто з них, ні Хрущов, ні Солженіцин, ні інші дисиденти не виявили жакливого терору Сталіна і репресій в країнах, які були насильно включені в СССР. Дисиденти згадують тільки окремих людей, яких зустрічали в конц. таборах, але переслідування й народовбивство неросійських народів в СССР було б залишилося невідомим, якби не підпільні писання українських публіцистів, в тому перш за все —

писання Горнового. Звідси, пише автор, кожний, хто хотів би знати всю правду про російське народовбивство, довідається, що є двоякого рода дисиденти — ті, що невдоволені з комуністичного терористичного режиму, і ті, що поборюють червоний російський імперіялізм і шовінізм, багато гірший від білого царського (тут трапилася друкарська помилка: в тексті написано „... which surpass the historical “White Russian” chauvinism...”, замість звич. **white Russian**...).

Окрім того, російські дисиденти змагаються за індивідуальну свободу, а національні борці воюють за розчленовання СССР та звільнення поневолених народів. Російські дисиденти відкидають політичний екстремізм, війну і революцію, а національні дисиденти готові застосувати всякі засоби — мирні, революційні, а навіть воєнні.

Щодо „воєнних засобів”, то автор міг був їх пропустити, просто тому, що це слово чи слова для Заходу високо несприємливі і замість прихильності можуть викликати протилежне наставлення, тим більше, що російські дисиденти відкидають війну і через те легше можуть знайти довір’я й симпатії Заходу, а хто включає війну, якої всі бояться і навіть ідуть на угоду з большевиками, симпатій не здобуде. Інша справа „революція”, це слово не таке страшне, бо „революція” означає здебільша внутрішні справи, а війна, це справа радше світова в наших часах, тому краще без цього слова (не без самої війни) обійтися.

В книжці 12 статей та есеїв Горнового, в яких він виявляє всю правду про советську державну систему, конституцію, вибори, колгоспи, робітничі спілки та про неву клясу експлуататорів — партійних людей, про партію й партійність, партійну політику, макси

мальну нетолерантність до інакше-думаючих, тотальну підпорядкованість неросійських народів Москви і т. п. Він називає советську державну систему найбільш протилежною в усьому світі і на це дає переконливі докази, так що ніхто не може назвати його статтей пропагандою.

Не входивши в деталі окремих статтей та есеїв, слід сказати, що це видання корисне буде перш за все для української з походження молоді, зокрема для студентства, як і для тих, що студії покінчили, але не мали достатньої нагоди довідатися всієї правди про комунізм як знаряддя російського шовінізму й імперіялізму. А, може, прочитають цю книжку й неукраїнські молоді люди, яким варто цю книжку показувати, звертати на неї увагу, а навіть дарувати, щоб вони знали правду. При цьому варто мати в пам'яті факт, що сьогоднішні американські політики виховані були 40—30 років тому російською еміграцією, цебто тими російськими освіченими людьми, які ще й сьогодні формують американську політику супроти Москви і які виховали чимало американських поколінь у проросійському дусі. Тому й не велике диво, що американські політики й велика частина освіченої інтелігенції, зокрема т. зв. ліберальна інтелігенція мають проросійське наставлення. Ми маємо можливість тим впливам протиставитись, і до цих можливостей належить ця книжка, яку слід якнайкраще використати. Наша молодь має великі можливості впливати на американську молодь, майбутніх політичних провідників, якщо тільки вмітиме серйозно і мудро за цю справу взятись.

Б. Ром.

О. В. Мишанич. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА І УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ. Вид-во „Наукова думка”, Київ, 1976, 152 ст. (м. 8°).

Праця розглядає вплив усної словесности на світогляд Г. Сковороди та виявляє елементи народної творчости в його поезії, прозі та філософських трактатах. Книжка складається із вступу та п'ятьох частин, позначених, від другої почавши, числами.

У вступі О. В. Мишанич наводить погляди на Сковороду визначних письменників і учених, почавши від Шевченка, потім Костомарова, Куліша, Єфименка, Багалія, Франка, Житецького до сучасних советських учених включно. Автор підкреслює, що бібліографія „Григорій Сковорода”, видана Харківським університетом в 1972 році, начислює 1442 назви видань творів Сковороди та праць про нього. Але мимо того спадщина філософа залишається далеко ще невивчена. В тому невивчений і фолклор у творах Сковороди, хоч дещо вже зроблено в цій ділянці в працях І. В. Іваня, М. Є. Сиваченка, М. С. Грицаця.

У першому розділі автор говорить про мову Сковороди і стверджує, що „його твори написані староукраїнською літературною мовою другої половини XVIII ст.” і що „Мовна строкатість не применшує його значення як українського письменника” (ст. 19), а далі розглядає взаємодії літератури та фолклору впродовж попередніх століть, від XI ст. почавши до XVIII включно. На думку автора, Григорій Сковорода посідає „визначне місце в процесі літературно-фолклорних взаємин XVII ст.”

Простежуючи цей процес, автор за багато приписує впливові народного світогляду на філософію Сковороди та доходить до того, що називає Сковороду „селянським філософом”, збіднює чи навіть

**ПЕРЕД ПЛАЧУЙТЕ
Й ЧИТАЙТЕ
„УКРАЇНСЬКУ КНИГУ”**

спростачує цю величаву унікальну постать, йдучи за теперішніми тенденціями в УРСР.

В другому та третьому розділах автор висвітлює фолклорні сюжети в творах філософа, взяті з казок, байок, легенд, з Біблії, з літературної творчості своїх попередників (напр., про кобилячу голову, Марка Проклятого та інше), вказує також на загальноосвітіві сюжети, апокрифічні образи тощо. Сковорода використовував прислів'я, приказки не тільки з уст народу, але й із збірників, як „Пчела”, з творів проповідників XVI—XVII ст., з творів грецьких і римських авторів, як Григорій Сковорода любив виписувати золоті думки, але в своїх творах „осмислював” їх наново, оформлював їх афористично. Високо цинив прислів'я та притчі, називаючи їх „істиною” та уживав їх в двох функціях: як доказ — potwierдження власного погляду і як алегорію. Органічно входили вони в його літературні та філософські твори.

В четвертому розділі автор досліджує поезію із збірки „Сад божественних пісень” і фолклорних джерел цих поезій, а радше певних елементів з веснянок та колядок. В формі поезій автор вбачає чомусь тільки коломийковий вірш, не згадує ні словом про барокові форми, в ділянці яких властиво Сковорода був великий мистець. Чи не задалеко посувається автор, коли каже, що „справжньою літературною школою” для Сковороди було „народне життя”?

Творчість Сковороди мала вплив на народну, коли зважити, що кобзарі, лірники переняли його пісні як „Сковородинини” — веснянки, псалми тощо.

В п'ятій частині автор висвітлює постать Сковороди в переказах, в пам'яті народу, називаючи це „фольклорним образом” Сковороди та закінчує короткими підсумками.

На думку автора фолклоризм — це одна з характерних рис творчості Г. Сковороди. Автор зібрав багато фактичного матеріалу і вносить дещо нове в дослідження творчості великого українського філософа. **Олександра Копач**

Степан Чорній. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ХХ СТОРІЧЧЯ. Видання УВУ, Серія: Скрипти ч. 40. На правах рукопису, Мюнхен 1975.

Український Вільний Університет відіграв велику роль в систематичному й постійному постачанні університетських підручників із найрізніших ділянок гуманістичних і суспільних наук. В формі „скриптів”, ці підручники відіграли велику роль в академічній підготові молодих adeptів українознавства в найширшому цьому слова розумінні, тим більше, що в підсоветській Україні вони в деяких ділянках не появляються взагалі, а в деяких продукуються в викривленому виді. Це зокрема відноситься до праць із українського мовознавства, що мають на меті „наближувати” українську мову до російської, викривляти її справжню історію та фальшиво інтерпретувати сучасні тенденції її розвитку.

В таких обставинах поява кожної праці з ділянки українського мовознавства, чи вона матиме суто науковий характер, чи конспективно-інформативний, чи врешті підручковий, важливий об'єктивний крок вперед на шляху пізнання української мови з позицій незалежної української наукової думки і в інтересі не тільки правди, але й українського національного інтересу. До таких праць належить новий „скрипт” УВУ — Історія української мови ХХ сторіччя проф. Степана Чорнія.

Як вказує сам заголовок, праця торкається розвитку української мови в ХХ сторіччі. Після загаль-

них вступних завваг про мову й правопис узагалі, після вияснення становища української мови в часах української державної незалежності в 1917-21 рр., автор детально обговорює етапи розвитку української літературної мови в радянському періоді, акцію А. Хвилі та його компаніонів у справі „наближення” української наукової термінології до російської, теорію Марра і її наслідки за Сталінської ери, врешті теорію підсоветської двомовності й „злиття націй” та найновіші спроби унормувати граматику й правопис після другої світової війни. При цьому автор наводить багатющий матеріал, автентичні цитати підсоветських мовознавців, а теж і зарубіжних дослідників української мови, зокрема ж праці Р. Смаль-Стоцького.

Хоч у деяких місцях можна б доповнити працю проф. Чорнія і фактичними даними (напр. трагічною долею українського етимологічного словника, що від 1961 р. кількаразово заповідався в Києві, а досі не вийшов), а теж і новою літературою, що її автор не використав, зокрема працями безсторонніх чужинців, то проте цільність „скрипту” дає основний матеріал із історії української літературної мови ХХ сторіччя й у цьому її вага й цінність, зокрема, коли йде про молоде покоління — українських студентів, що не завжди і не всюди мають змогу навчитися про дійсний стан поневолення української мови в українських мовознавців у „суверенній” — як пише автор — українській соціалістичній державі” (стор. 28 — не 26, як подано в „змісті”).

Працю проф. Чорнія треба привітати й побажати їй дальших видань, бо замітка на стор. 2 передмови, що „скрипт видається кількістю 500 примірників”, пригноблена й прикра: невже ж ці примірники мають стати доступними тільки студентам УВУ, а не дста-

тися до різних бібліотек, наукових закладів, семінарів, університетів по широкому світі?

Яр. Рудницький

Марія Влад. ЖИВИЦЯ; поезії [друга збірка]. Вид-во Рад. письменник, Київ, 1973, 101 ст. (16^о).

Марія Влад. МЕЛОДІЇ ТРАВНЯ; поезії [третя книжка]. Вид-во Рад. письменник, Київ, 1975, 68 ст. (16^о).

Марія Влад — молода поетеса з гуцульського села Розтоки. Майже в кожному рядку її віршів відчувається велика любов до рідних Карпат, до України. Вже сама назва збірки, „Живиця” є символом невмирущості Гуцульщини-смереки. Другий символ Гуцульщини — гірський потік, в котрім збережена віра дідів:

А потік ще дужче б'є,
як серце народу.

Збірка „Живиця” закінчується таким акордом: „Збираю спів свого народу”. Сказано просто й велично!

Марія Влад з любов'ю вимальовує рідні гуцульські краєвиди:

Смерековий океане!
Хто з душі полуду змие,
Як тебе не стане?

(„Живиця”, ст. 72)

Для поетеси кращої від сопілки немає музики. Під неї навіть „зорі аркан танцюють”; найкраща ніща — кеттарі й вишиванки, „качанисті вінки” — саме Гуцульщині притаманні; і їжу місцеву (бануш) любить поетеса. Найкольоритніший із гуцульських малюнків Марії Влад є довший вірш, майже лірична поема чи ралсодія в віршах — „Гуцульське весілля”. „На гуцульському весіллі — каже поетеса — навіть столи скачуть”. Гримить забава „та на цілі гори”, і ритми танцю рвуться з рамок вірша. Перелітають з краю в край задержувати коломийки, гості танцюють, п'ють без міри, залицяються... І раптом поетеса вриває поему, як перетягнену струну:

Лиш молода ще не знала,
На щастя чи горе...

Читач може думати й робити висновки і здогади по-своєму. Це найкращий творчий метод — коли автор робить читача співатором.

В любові до рідного Марія Влад часом аж перегинає палицю: вона накидає кептар і на чужу культуру:

Вже гуцульський Гайавата
закурив у горах люльку.

Можна було б тут обійтись без Гайавати — люльку може курити й Довбуш.

Марія Влад чимало пише про любов і приязнь і вміє сказати по-новому про те, що вже не раз і не сто разів було змальовано іншими авторами.

Прекрасні метафори знаходимо в цих двох збірках, напр. „Ткала хмара дощові нитки"... Дощові нитки вже стрічались раніше, але їх не ткала хмара, в тім то й справа... А далі ще й таке: „Виткала веселки-рушники” — теж гарно й свіжо. А ось як про весну: „Коло нашого будинку/ ходить весна під зеленою парасолею”. А влітку „яблука бухкають хаті по плечах” (який вагомий образ — але далі є зайвий рядок — „ну й яблука нині вродили” — це розмагнічує наснагу. Образи Марії Влад вражають точністю: „Дрова смерекові пахнуть грибами й горіхами”. Це і не образ, а навдивовижу вдалий добір слів, поетична точність, чуття. „Село, що пахне **весною**”, „Смерека веде смеречат розхристаних до лісової школи” в збірці „Живиця” і цілий вірш-метафора „Тюльпан” оригінальні й неповторні.

Вірші Марії Влад — пісенні, мабуть, авторка співає, їх складаючи. „Доярка” співається, як „Марічка” і це, мабуть, не випадкове, бо ритм цієї пісні не часто зустріється в віршах; він перенизаний павзами, що специфічні для співу, а не для деклямації. Від Тичини поетеса вчилась асонансів, аліте-

рацій та й дечого іншого, нпр. „Ой ви, ружі, ружі-штори, а на душі шторми... Не тривож мого навчання / спросонку щорання” — це майже нонсенс і автопародія.

Рими Марії Влад або дуже багаті й точні, або, тому, що вона не хоче вживати шабльонових, затертих — асонансові (гонором — гронами, щирості — навчилися, плаї — палаеш). Часто буває й притягання рими за чуба, аж смішно стає: „Раз сів! Два присів! Не страхайте в будах псів!” Або „коні на припоні”, що в цих двох невеличких збірочках досить частенько попасаються.

Трапляються й невдалі вислови, як от „доші теплочолі” і порушення граматичних правил („Він уже натік ціле море” — „текти” — перехідне дієслово); „Щось когось дуже просить” звучить безпомічно. В кількох віршах поетеса змагає до „космічності” й псує їх непомітною „ученістю”: „Як гори чинили учені аналізи” („Мелодії травня”, ст. 52); „У космосі розвідники наших пісень співають” (Якби ж то наших!); „Сердечь племінних катапульты могуті” — ох, як важко від цього на серці! „Не в злеті ядра під спашіюю тантією” — технологія, не поезія; але не зневірюйтесь, перегорніть сторінку й читайте:

На лету розправляй,
моя думко, крила,
Не спиняйся на сумнівах-
щоглах...

Як гарно! Наче дві поетеси в одній. Та, що пише, як каже серце правдиве — і та, що пише за приписами советського патріотизму. В чудову карпатську лексикку вмішуються вже й русизми („зично”, „Чекай мене, любко гожа, у зелених вікон...”). Ох, це „у”! Українська співачка Рената Бабак співала в Москві російською мовою, — все, навіть українські пісні. „А як хлопцем (чи з „парнем”) у колодца целовалася...” А як приїхала до Америки, то заспівала цю пісню

для нас і переклала з російської мови знова на українську: „А я з хлопцем у криниці — все таки рос. „у“ — цілувалася!“ — вийшов анекдот.

Іноді поетеса, як дитина, бавиться ритмом, нижучи слова й не турбуючись про зміст („Мелодії травня”, ст. 60-61), а брязкання словами на славу компартії є і в чудовім „Гуцульським весіллі”.

Проте, таких відхилень у двох збірках небагато, а краси й правди — гори й полонини. Молодість, свіжість почуттів, ясність образів, а над усе — любов до батьківщини вражають читача і радуєть надією, що Марія Влад буде писати ще більше, ширше й краще.

Ганна Черинь

Яким Запаско. МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА ФЕДОРОВА. Видавництво „Вища школа” при Львівському державному університеті, Львів, 1974, 220 ст.

Видавниче Об'єднання „Вища школа” при Львівському державному університеті випустило в 1974 р., з нагоди 400-річчя друкарства на Україні унікальну монографію Якова Запаска, „Мистецька спадщина Івана Федорова”, п'ятьма мовами: українською, російською, англійською, французькою й німецькою. З того видно, що вона призначена й для експорту в Західний світ, тому й слід присвятити їй більше уваги.

Після короткого вступу, обов'язково з цитатами з Леніна, автор подає історію графічної спадщини видань Івана Федоровича на Україні, зокрема мистецьке оформлення та їх український національний характер, створений Федоровичем та іншими майстрами, що співпрацювали з ним. За свого життя наш першодрукар з помічниками випустив у світ 13 окремих видань, в тому в Москві 3, в Заблудові 2, на Україні 8, а то у Львові 2, в Острозі 6. Далі йде

опис тих друків з репродукціями сторінок зокрема кольорових, як Учительне євангеліє з 1569 та Псалтир з Часословцем з 1570 р. Обидва друки видані в Заблудові, львівський Апостол з 1574 р. Новий Завіт з Псалтирем виданий в Острозі 1580 р. та перлина українського друкарства: Острозька Біблія з 1581 р., як також Загорівський Апостол, виданий на Волині в 1554 р. й розкішна мініятюра Євангелиста Луки з Хишевицького Євангелія з 1546 р. Окремо описано шість окремих шрифтів та понад 500 оригінальних прикрас, в тому 185 рядів в'язі, 16 фігурних гравюр, 80 заставок, 20 гравірованих кінцівок, 154 гравірованих ініціалів, 45 ломбардів, 4 гравірованих орнаментальних обрамлення колонтитулів, 2 гравіровані орнаментальні рамки і 6 виливних мотивів, з репродукціями деяких із них. Автор згадав теж рисувальників й граверів, тобто художників гравюр й мініятур. Друкарські матеріали, після смерті Федоровича, використовувалися друкарством України аж до 1819 року.

Видання є доказом великої й багатогранної книжково-друкарської культури, якою Україна може гордитися.

Ол. Соколишин

КИРИЛИЧНІ СТАРОДРУКИ українських друкарень, що зберігаються у львівських збірках, 1574-1800. Упорядкував Ф. Максименко. Вид-во „Вища школа” при ЛДУ, Львів, 1975, 126 ст.

Після видання твору „Славянские книги кирилловской печати XV—XVIII вв.”, російською мовою, зведений каталог Ф. Максименка є чи не першою спробою видати щось подібне українською мовою, обмежуючись до відомостей про пам'ятники слов'янського друкарства, які зберігаються у львівських бібліотеках, музеях і архівах. В передмові автор називає їх перлинами староукраїнської

культури з церковно-релігійною тематикою, частина яких використувалася проти Польщі. Автор зазначає, що після Берестецької битви в 1651 р. польський уряд забрав зі Львова українські друкарні й передав їх полякам. Зведений каталог Максименка охоплює 782 назви, в тому чч. 1-716 кирилических стародруків українських друкарень 16-18 ст., чч. 717-782 кирилических видань, що вийшли поза межами України 15-16 ст., включаючи друкарню Святополка Фіюля з 1491 р. в Кракові, Скоріни в Празі з 1517-1519 років, і Вільно в 1522-1925, Волощини, Москви й Заблудова Івана Федоровича й Петра Мстиславця. Праця закінчується списками абрєвіатур, використаної літератури чи бібліографією та покажчиком імен. В розділі видання друкарень на Україні 16-18 ст. є записані Львівські, аж дев'ять друкарень, Острог, Дермань, Стратин, Кринос, Угорці, Київ, три друкарні, Почаїв, дві друкарні, Рахманів, Луцьк, Чорна, Кременець, Унів, Чернігів, дві друкарні, Новгород-Сіверський та Бердичів по одній друкарні. Багато з цих друків пошкоджені — не мають титулу, вихідних карток або кінцівок. Всі видання впорядковані хронологічно за містами, де були друкарні та за роками появи. Кожне видання є старанно описане з поданням прізвища автора, назви книги, року видання, кількості листків чи карток або сторінок, формату, гравуру, із прізвищем або ініціалами майстрів. Опис подається в оригіналі громадянкою з відповідною бібліографією. Позначено рівночасно чи то оригінал чи репродукція, їх кількість і який стан, з дефектами чи без.

Видання має м'яку обкладинку й видане тиражем 1300 примірників.

Ол. Соколишин

УКРАЇНЦІ В ТЕКСАСІ. Редактор Іван Овечко. Видання фінансоване Віктором Балабаном, Гюстон, 1976, 160 ст.

Поруч вступного слова Івана Овечка та коротенької історичної нотатки про Україну і Тексас, в довіднику вміщено дві статті Віктора Балабана і Богдана Гірки й інтерв'ю з обидвома авторами. Стаття Балабана „По слідах перших поселенців” дає коротку історію прибуття 40-родинної групи емігрантів з Тернопільщини в 1895 р. до міста Бремонду та розмови з найстаршими поселенцями в тому місті: 94-річною Мар'яною Ставничою і 86-річним Павлом Томишином. З огляду на те, що в Бремонді не було української церкви, діти цих перших переселенців були хрещені в латинському обряді в польському костьолі, хоч і досі почувуються українцями.

Стаття Богдана Гірки, „Початок організованого життя в Юстоні”, розказує про перші кроки української еміграції після 2-ої світової війни, їхні контакти із старшими поселенцями і розбудову громадського й церковного життя українців в тому ж місті в 50-их роках і будову своєї церкви св. Пія Х в 60-их роках.

Крім того в книжці вміщені короткі біографії українських громадян міста Гюстону, ветеранів і студентів, список українців в Тексасі та неповний список тих, що вже померли. В книжці є теж фотокопії трьох листів від губернаторів — Джана Коннелі, Престона Сміта і Джорджа Бюша та понад 70 світлин.

Метою довідника „Українці в Тексасі”, як це стверджують обидва співавтори, було залишити друковану пам'ятку для своїх нащадків.

А. Власенко-Бойчун

**ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ „УКРАЇНСЬКУ КНИГУ” — ВОНА ЙДЕ
ДО РІЗНИХ ЧУЖИННИХ БІБЛІОТЕК!**

АЛЬМАНАХ СТАНИСЛАВІВСЬКОЇ ЗЕМЛІ; збірник матеріалів до історії Станиславова і станиславщини. Ред. колегія: Іван Ставничий, о. Володимир Клодницький, Осип Гайський, Михайло Дем'янчук, Микола Климишин. Редактор-упорядник: Богдан Кравців. Нью-Йорк, 1975. XV + 959 ст. Вид. Наукове Товариство ім. Шевченка. Український Архів, том 27. Ціна \$35.00.

Появився один з найкращих регіональних збірників. Початкові публікації цього типу обмежувалися переважно до збірок споминок учасників. Пізніші перемінилися в солідні томи, основно тематично підготовлені й вміло зредаговані. До таких належить рецензована книга. Окремий її розділ п. з. „Як поставала наша книга” з'ясовує історію цієї публікації, починаючи від ініціативи ред. Івана Ставничого в 1960 році аж до початку її друку в 1975 році. В ході тих довгих 15 років мало хто з редакційної колегії дожив до часу появи альманаху.

Публікація обмежена за змістом здебільша до території кол. Станиславівської судової округи 1932-1939 років із 12 судовими повітами. Альманах приймає й дотримує назви Станиславів і станиславщина, а не Івано-Франківськ, чи Івано-Франківська область, тому, що всі надруковані в Альманаху праці стосуються часу, коли це місто називалося Станиславів. У Станиславові родилися, жили й працювали більшість з авторів надрукованих в Альманаху статей і матеріалів, як також більшість діячів, що про них в збірнику йде мова.

Книга складається з таких частин: історія, населення, географія, природа, шкільництво, виховання, товариства й організації, господарство, література, преса, видавництва, мистецтво, музика, театр, професіоналісти, станиславівські дія-

чі, села і міста: Станиславівщина, Богородчанщина, Солотвинщина, Галич і околиці, Калущина, Надвірнянщина, Товмаччина*. Неможливо обговорити в короткій рецензії кожну статтю. Є їх понад 170, а вдруге стільки залишилося ненадрукованими, щоб не збільшувати об'єму цієї і так понад трифунтової книги. Цілий збірник — це цінне й унікальне джерело до новішої історії українського Станиславова й околиць, як її пам'ятають станиславівці, що опинилися на еміграції. Не брак також цінного матеріалу, що стоується давніших і найдавніших часів (стаття Я. Пастернака про Станиславщину в сивій давнині і стаття П. Ісаєва (на 70 сторінок) про історію міста Станиславова. Досить багато уваги приділено місяцям, коли Станиславів був столицею ЗУНР в 1918/1919 рр. Деякі статті (але дуже мало) були раніше друковані в інших книжках чи журналах. Але основна маса матеріалу — це оригінальні статті, написані для Альманаху. Як звичайно, в збірниках такого типу вартість окремих статей не може бути однаковою, але всі вони є цінними причинками до неповторної історії такого дорогого для всіх кол. станиславівців міста та околиці. Книга містить 412 ілюстрацій — в більшості групові знімки.

Даючи повне признание редакторам книги, які доконали великого діла, не було б справедливим промовчати і деякі недоліки. Найважливішим є брак індексу, без якого збірник не може обійтись. Це правда, що індекс мусів би бути дуже об'ємистий (понад тисячу позицій). Але для цікавих знайти дані про даного станиславівця без індексу майже неможливо, бо ма-

*) Назви повітів чи областей, як Станиславівщина, Богородчанщина й ін. це власні назви, які слід писати з великої букви (прим. Ред.).

ло хто з майбутніх дослідників візьметься листувати тисячастрінкову книгу в надії, що знайде, або не знайде потрібне йому прізвище. А надто, що книга мала б ще більше вартости, якби містила плян міста Станиславова. Назви вулиць, що так часто повторюються на сторінках збірника, не були б пустими звуками для молодших читачів.

Друкарських похибок мало, але на різних сторінках подані подекуди суперечні інформації: нпр., на ст. 393 подано, що д-р Володимир Янович був головою філії „Просвіти” до 1935 року, а на ст. 603 читаємо, що він помер 22 грудня 1931 р. (правдива остання інформація). У статті про о. Михайла Ганушевського подано на ст. 645, що він народився 1860 року, а під його знімкою на цій же сторінці подано (вірно) дату народження 1880 рік. На ст. 337 поміщена знімка пластунок з опікуном проф. О. Левицьким, а на знімці поміщеній на одну сторінку передтим (336) цей же професор Левицький з командою 11-го пластового куреня підписаний вже (неправильно) як проф. С. Никифоряк. Знімка учительського збору української гімназії, поміщена на ст. 267, походить не з 1922/23 шк. року, а з весни 1927 р., зроблена на прощання директора Сабата, який мав відходити до Львова. Після директора Сабата управителем гімназії став професор Григорій Кичун, який помер нагло на 41-му році життя 10 грудня 1927, а не влітку 1928 р., як подано на ст. 265 і 274. Немає згадки про друковані щорічно звіти української гімназії з виказами учительського збору, прізвищами всіх учнів (відзначаючи були подані розбитим друком), матурантами з поданням матуральних тем, цінними інформаціями про працю школи в звіттовому році. Ці звіти гімназія поширювала поміж учнями, але, мабуть, ніодного примірника ніколи

не висилала до краєвих і закордонних бібліотек, де вони могли б зберегтися. З цих звітів можна було б, м. і., довідатися, що українська гімназія в Станиславові нараховувала в 1920/21 шк. році 52 учнів жидівської національності, а в 1929/30 шк. році тільки 10.

Часово Альманах зосереджується найбільше на роках під Польщею (1919 до 1939) і під німецькою окупацією (1941-1944). Тільки одна стаття („По спортових місцинах колишнього Станиславова й теперішнього Івано-Франківського”, ст. 389-392) показує Станиславів шістдесятих років.

Юрій Фединський

25-ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА І МЕДИЧНОЇ ГРОМАДИ. Львів, 1935. Друге офсетове видання. Чикаго, 1975, 129 ст.

УЛТПА перевидало офсетним друком сороклітню книжку під вище поданим заголовком, яка появилася була вперше в чвертьстоліття існування товариства в 1935 р. у Львові. Тепер книжка перевидала „в пошану наших перших лікарів і піонерів на рідних землях”. Книжка містить чимало цікавого матеріялу, нпр., цікаво читається стаття-спомин коломийського лікаря Олександра Козакевича про постановя цього Товариства за Австрії в 1910 р., а із статті Л. З. Беч читач довідується, а де хто пригадує, історію цього студентського об'єднання і біснувату польську політику на окупованих українських землях, яка замикала українським студентам доступ до медичних студій.

Цікаві тут також інші статті, як Ю. Кордюка „Історія УЛТ за 25 літ існування”, спомини Івана Горбачевського, куратора й почесного президента УЛТ, Е. Кобринського „Українці лікарі на Буковині”, А. Т. Кібзея „Українці лікарі в Америці” та інші.

Ромб

АНТОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ В КАНАДІ, 1898—1973. Упорядкував Яр Славутич. Вид. ОУП в Канаді „Слово”, Едмонтон, 1975. 159 ст.

Антологію української поезії в Канаді випустило Об'єднання українських письменників „Слово” в 75-річчя українського письменства в Канаді. Судячи по поезії в Антології, сімдесят п'ять років життя українських поселенців Канади пройшло продуктивно, цікаво й пестро.

Антологія включає зразки поетичних впливів від першого вірша, надрукованого в „Свободі” (30. 12. 1898 р.), І. Збури до довших і модерних творів поетів сьогодення.

Впорядник Антології, Яр Славутич, просліджуючи різні часописи, журнали та альманахи, що друкувалися на території Америки українською мовою, знайшов 300 поетів і віршарів, які пробували своєю пера в Канаді. До хрестоматії, однак, ввійшло лише 45 репрезентативних поетів. Упорядник погрупував їх хронологічно на три групи: ранні віршарі, поети міжвоєнного часу та поети післявоєнного часу.

Ранні віршарі взорувалися сильно на фольклорній творчості коломийкового типу. Ця частина поезій відкривається благальною молитвою:

Пречиста Діво мати,
Не дай же нам погибати,
Бідним русинам!
Через море переплисти,
А тут в Канаді осісти
Допоможи нам!

Багатьом, що приїхали до Канади, доля всміхнулася. Це відмічено так:

... Там нещасний чоловік,
Гіркий, як хрін, его вік,
А нам милий тут
Бівер Крік.

Часи, однак, мінялися й не для кожного всміхнувся Бівер Крік. Розчаруванням Канада була для багатьох:

Ой Канадо, Канадочко,
Яка ж ти зрадлива!
Не з одного господаря
Тут драба зробила...

Більшість поселенців важко боролась за кращу долю й наперекір усьому надіялась, а це відбилося в поетичній мові так:

... Не боюся гурагану,
Гурагану ще від рана,
Бо я певен, бо я вірю, знаю я:
Що по ночі день вітає,
А по бурі тиша має,

Така гарна, така люба і свята!

Після революції на Україні, до Канади приїхало багато нових людей, які заговорили про Канаду своєрідною мовою, як нпр. митрополит Іларіон:

Канада дала мені Волю
І Духа живого дала, —
І тут я знайшов рідну Долю,
І висох тут піт із чола...
Канаді я віддав всю душу,
І серце любовне віддав, —
В Канаді й померти я мушу,
Бо в ній я Людиною став...

Поети міжвоєнного часу характеризуються тим, що вони майже поголовно писали пеани про Канаду (7 поетів з 9-ти) та про здійснення своїх мрій, хоч у тузі за рідним краєм. Збірки поезій деяких з цих поетів виходили кількома накладками й розходились тиражем, що начислював коло 50,000 примірників. Успіхи деяких письменників та вплив великого числа нової імміграції до Канади після другої світової війни причинився до того, що деякі приспані таланти відновили свою поетичну діяльність, знайшовши собі поле до пису в нових газетах і журналах.

Творчість поетів післявоєнного часу має загальну закраску особистого ліризму, що урозмаїтнюється винахідливо-філософічними заголовками, подібно, як трапляється під модерними картинами в малярстві. Скільки, однак, ця схожість говорить про якість поезії з модерністичної точки погляду, важко сказати, бо більшість поезій в антології має традиційний

розмір з перевагою двоскладових стіп (крім двох поетів, Б. Олександрова та Б. Мазепи й частинно Яра Славутича, які пишуть і трискладовими стопами), традиційне римкування, звичайно парне або чергувальне жіночих й чоловічих рим (за винятком чотирьох поеток-модерністок: Аріядни Шум, Стефанії Гурко, Ліди Палій та Ірини Макарик). Але тематика поезій в Антології вже вказує на нові пріоритети: найчастіше стрічається тематика філософічно-релігійного характеру, їй слідує самота й нудьга, відтак описи дії сил природи, згодом тематика зв'язана з революцією й поневоленням України. Найменше поезій присвячено батькам, інтимним справам і особистій любові. В останньому ще видно сильний вплив системи старокрайових цінностей, де про особисті переживання інтимного порядку не слід було говорити публічно. Цикл цих поезій закінчується поемою „Підземка“, в якій описано враження багатьох наших поетів про стиль докільного життя. Його безумність — це характерне сприйняття його нашою цілою громадою. Ось воно:

Сіріють думки,
І день —
В глибокому підземеллі.
Кам'яніють люди.
Очі.
Обличчя в білій масі,
Вбивають усміх.
Сміх,
В усіх.

Д. Б. Чопик

3-ПІД ЕВКАЛІПТІВ; поезії (Українські поети в Австралії). В-во „Просвіта“, Мельборн, 1976, 144 ст.

Це антологія сучасної української поезії в Австралії, яку склав Літературно-мистецький клуб ім. Василя Симоненка в Мелборні, а видало Т-во „Просвіта“. Хто був ініціатором і упорядником антології, в книжці не подано, але можна здогадуватися, що то був Дмитро Нитченко-Чуб, бо то він там до

таких справ майстер. За його заходами в Австралії вийшло вже п'ять літературних альманахів, „Новий обрій“, які почали виходити з 1954 р. Відмінно від інших того рода альманахів та антологій, цей альманах не має одного редактора чи упорядника, бо кожний поет мав право сам рішати й вибирати свої поезії до друку в цій книжці, діставши відповідну кількість сторінок, отже кожний поет давав що хотів, що йому найбільше подобалося з власних поезій. Це означає, що за добір поезій в альманаху відповідає не редактор чи упорядник, а сам поет. Оскільки відомо, це певна новість у видавництві того рода книжок, бо добір віршів своїх самим автором дає можливість пізнати не лише його поетичний смак, але й ставлення його до власних поезій, з яких він напевно одні любить і цінить більше, а інші менше, як це звичайно буває, бо може одні він довго виношував у серці й переживав глибше, а інші менше. Очевидно, так могло бути і могло не бути, але припускати можна, що так було, тому ці вірші можуть давати певні густоті про його творчі аспірації.

В книжці взяло участь 14 поетів, деякі з них уже відомі любителям поезії, як Пилип Вакуленко, Кость Гіммельрайх, Зоя Когут, Василь Онуфрієнко, Іван Смаль-Стоцький, Дмитро Чуб, а менше відомі (бодай мені самому) — Неван Грушецький, Євген Зозе, Божена Коваленко, Павло Олійник, Михайло Підріз, Клявдія Рощко й Олена Рябченко. Осип Зірчастий — гуморист і сатирик відомий під іншим прізвиськом.

Хоч учасники цієї антології не творять ніякого перевороту чи особливого явища в українській поезії на еміграції, то вони все таки працівники на літературній ниві, які своєю діяльністю, хочби й як скромною, беруть участь у літературному процесі і показують

що і як вони думають, почувають, прагнуть, що люблять і ненавидять, від чого страждає їх душа, чи радіє і тріюмфує. Можна б про кожного з них сказати бодай кілька слів, але це вже справа окремої рецензії. **Б. Николин**

Василь Чапленко. ЙОГО ТАЄМНИЦЯ. ПОВІСТЬ ІЗ СЛОГАДАМИ. Н. Йорк, 1976. 126 ст..

Читачі напевно пригадують ті часи чвертьстолітньої давности, коли „бандерівці вбили” були вченого й письменника Віктора Петрова-Домонтовича в Німеччині, а він потім „воскрес” у Києві.

Особа цього вченого й письменника на еміграції в Німеччині і в той же час советського сек(ретного) сот(рудника), цебто шпигуна на два боки, є темою цієї повісті В. Чапленка. Автор поєднав тут відомі йому (і нам) факти про цю людину, в еміграційних колах українських письменників і науковців у Німеччині після 2-ої світової війни дуже відому й популярну і ніяк та ні в чому не підозрілу, із творчою видумкою, основою на фактах советської дійсности, в якій примусове „сексотство” було звичайним явищем. Що це вербування до донощитва і таких людей, яким був у дійсності Петров, цебто людей науки й письменників, свідчить про недолугість советських органів безпеки, які не вміють собі дати ради з „ворогами народу” і змушують більш інтелігентних від себе людей виконувати для них роботу, не треба й говорити, як і не треба говорити, що для багатьох, а надто слабої волі людей немає можливостей відмовитися від тієї роботи, крім, очевидно, готовости згинуть десь там на засланнях або й денебудь інде — на вулиці, дома, в школі, в уряді, всюди.

Таке трапилось і героєві цієї повісті Вадимові Петренкові, якого ще перед другою світовою війною, в часі процесу Єфремова, советсь-

кі органи безпеки примусили стати секретним співробітником і доносити на своїх людей, а він був приятелем Єфремова і мусів проти нього свідчити. І так зав'язав собі світ з НКВД на довгий час. В часі війни його перекинули до Берліну, до Східного міністерства, де він виконував подвійну роль, а радше потрійну, бо потаємно служив большевикам, явно німцям і трохи й українцям, коли писав протибольшевицькі статті, але в той же час інформував большевиків про українців — про українську газету Б. Кравцева „Голос”, та про журнальчик С. Довгала „Дозвілля”, про ген. Шандрука та ін. Тоді він побував в українському таборі й виголошував протибольшевицькі доповіді й збирав матеріали для Вергунова (його наставника).

Під кінець війни, коли американці збомбили Берлін і Східне міністерство, Петренко став бездомний і потрапив до Баварії, де постав потім український осередок, але Вергунов знайшов його і там, тому Петренко не бачив іншого виходу як самогубство.

Тут автор відступив від історичної правди, мотивуючи це тим, що його герой є типом „примусового сексота”, а не життєвий образ Віктора Петрова, що послужив йому тільки зразком для узагальнення. Для різноманітности автор забарвив повість любовною фавбулою, але дуже загально, любов Петренка не пішла далі одного-єдиного поцілунка. Натомість він включив у повість чимало реальних людей, під їхніми таки прізвищами, отже збагатив свій реалізм споминами з часів другої половини 40-х років у Німеччині, тому ми тут зустрічаємось із такими літературними діячами тих часів, як Шерех, Грицай, Жученко, Манило, Ситник, Гевеленко та інші, з якими автор мав такі або інші стосунки й переживання. Ці спомини, треба сказати оживлюють повість, бо сама іс-

торія Петренкового „сексотства” не змальована тут за законами шпигунських повістей із складним сюжетом та з різними шпигунськими пригодами, тому що автор собі таких завдань не ставив, а хотів просто змалювати незавидну долю людини, яку змусили бути тм, чим вона ніколи не хотіла бути.

Іправдивий Петренко, цебто Віктор Петров скінчив життя більш нормально, його, як відомо, відкликали з Німеччини, тому він нагло зник з еміграційного обрју, а людям, що були його приятелями, вигідно було пустити поголовку, що його вбили. А хто? — невістка, бо вона завжди у всьому винна, де не відшукали винного. Автор думає, що Віктор Петров побував яких десять років на засланні і тільки після того продовжував працювати науково, поки не вмер, а коли помер, то його там відповідно вшанували.

Б. Николин

Михайло Драгоманов. ЛІТЕРАТУРА УКРАЇНСЬКА ПРОСКРИБОВАНА УРЯДОМ РОСИЙСЬКИМ. Вступна стаття Романа Сольчаника. В-во „Сучасність”, Мюнхен, 1976, 54 ст. (Відбитка з журналу „Сучасність” чч. 5, 7-8 (1976).

Сто років тому появилася була доповідь Михайла Драгоманова французькою мовою про Емський указ з 1876 р., приготована на міжнародний літературний конгрес у Парижу 29 червня 1878 р. В перекладі М. Павлика українською мовою доповідь була надрукована в 1878 р. в Львівському журналі „Правда”, а потім І. Франко перевидав її окремою книжкою. Відтоді доповідь не була більше пердрукована, і оце видання перше за сто років. В дорозі до Парижу майже весь наклад був сконфіскований, але автор все таки зберіг декілька примірників і роздав на конгресі. В доповіді Драгоманов критикує й таврує царський

уряд за переслідування української мови. Але він тим не обмежується, а подає цікаві відомості з історії, географії, мови й літератури української. Між іншим, звідси можемо дізнатись про кількість українців сто років тому. Автор подає, що за офіційними даними „українська людність” сягає в Росії до 14½ мільйона, в Австрії до 3 міл.— з того в Галичині 2,312,000, на Буковині до 200 тисяч, на Закарпатті понад ½ мільйона, 520 тисяч, а разом — 17½ мільйона.

Щодо мови, то автор обороняє тут повну самобутність і незалежність української мови, зовсім відмінної від російської, при чому покликується на визначних тодішніх учених славістів.

Про історію України він пише, що період перед 13 ст. показує нам „федерацію вільних міст руських, передовсім міст південної Русі довкола Києва”. Але той період історії Русі „історики звичайно конфіскують для держави царів, коли тимчасом держава царська виходить простіше з князівства московського, багато новішого, бо оно починаєсь доперва від 1328 р. Впрочім інституції московські, деспотичні й аристократичні, розвиті під впливом татарів, не мають майже нічого спільного з інституціями вільних князівств Русі як полудневої так і північної від XI до XIII ст. Треба зазначити навіть, що історія Київщини, старої вяжеться прямо з Україною козацькою як місцем подій і родом діячів, так і своїми інституціями республіканськими”. В тому дусі він подає і дальшу історію України, а під кінець цікавиться питанням що спричинило Емський указ, як він каже, подвійно дурний, і думає, що то сталося з намови, а радше через інтриги донощиків і завзятих адміністраторів та від різних пресових органів московських шовіністів-імперялістів.

Р. Богданович

НАДІСЛАНІ КНИЖКИ

Рахманний Роман. Чому політичний Тарас Шевченко? [публіцистичний есей]. Вид-ча спілка „Тризуб”, Вінніпег, 1976.

Сидор-Чорторійський, Микола. Проблеми успішного виховання. В-во „Педагогія”, Н. Йорк, 1971, 171 ст. (в. 16°).

Сидор-Чорторійський, Микола. Діти і школа (основні питання). Відбитка з „Вільного світу” та „Канадійського фермера” у Вінніпегу. В-во Чорторійських, Н. Йорк, 1975, 70 ст. (в. 16°).

Сидор-Чорторійський, Микола. За краще пізнання своїх дітей (психологічний нарис). В-во „Говерля”, Н. Йорк, 1976, 48 ст. (в. 16°).

Сім'янець Валентин. Роки козакування 1917-1923 (спогади). Вид. автора, Філадельфія, 1976, 419 ст. (8°).

Славутич Яр, упор. Західньо-канадський збірник, частина друга. Упорядкував ... Канадське НТШ, Осередок на Західну Канаду, том XVII. Едмонтон, 1975, 383 ст. (8°).

Славутич Яр. Українська поезія в Канаді [історично-критичний нарис]. В-во „Славута”, Едмонтон, 1976, 103 ст. (8°). [Відбитка з „Західньо-канадського збірника”, 2, 1975.].

Сосновський Михайло. Нарис історії української політичної думки. Відбитка з журналу „Сучасність” ч. 5 (186), ч. 7-8 (187-8). Б-ка „Прологу” і

„Сучасности” ч. 112. Мюнхен, 1976, ст. 69-126, (м. 8°).

Хроніка таборових буднів; [збірка самвидавних документів 1974-1975 рр.]. Б-ка Прологу і Сучасности ч. 109. В-во „Сучасність”, [Мюнхен], 1976, 142 ст. (м. 8°).

Чапленко Василь. Його таємниця; повість із спогадами. [Вид. автора], Н. Йорк, 1976, 126 ст. (м. 8°).

Чорній, Степан. Історія української літературної мови ХХ сторіччя. Український вільний університет, Серія скрипти ч. 40. На правах рукопису. Мюнхен, 1975, 109 ст. (4°).

Grabowska Joanna. Leona Bykowskiego koncepcja księgoznawstwa i Bibliotekoznawstwa. Wydanie drugie. Praca magisterska wykonana pod kierunkiem doc. dra Krzysztofa Migonia. Wrocław, 1974, 89 str. (4°).

Modern Slavic Literatures. A Library of Literary Criticism, Vol. II. Bulgarian, Czechoslovak, Polish, Ukrainian and Yugoslav literatures. Compiled and edited by Vrsa D. Mihajlovich, Igor Hayek, Zbigniew Folejewski, Bogdan Czaykovski, Leo D. Rudnytsky, Thomas Butler. Frederic Ungar Publishing Co., New York, (1976), 720 pp.

Mirchuk Petro. In the German Mills of Death 1941-1945 [Memoirs]. Vantage Press, New York [1976]. 217 pp. (sm. 8°).

The USSR UNMASKED; A Collection of Articles and Essays on

Soviet Russian Repression in Ukraine. By Osyр Diakiv-Hornovy. With an Introduction by Dr. Petro Mirchuk and My Memories of Osyр Diakiv-Hornovy by Vasyl Diakiv. Translated by Walter Dushnyk. Vantage Press, New York [1976].

Weres Roman. Directory of Ukrainian Publishing Houses, Periodicals, Bookstores, Libraries and Library Collections of Ukrainica in Diaspora. Ukrainian Bibliographical Reference Center, Chicago, 1976, 56 pp. (4°).

Journal of Ukrainian Graduate Studies. Журнал вищих українознавчих студій. Published biannually by The Canadian Institute of Ukrainian Studies. Toronto, No. 1, Fall, 1976. 108 pp. [адр. 5–172 Education Building, University of Alberta, Edmonton, Alta., T6G 2G5, Tel. (403) 432-3729].

Барка Василь. Земля садівничих; есеї. В-во „Сучасність”, Мюнхен, 1977, 189 ст. (м. 8°).

Верес Роман. Україніка діяспоріяна за роки 1973, 1974, 1975; бібліографія. Українські довідкові матеріали ч. 3. Український довідково-бібліографічний центр, Чикаго, 1977, 63 ст. (4°).

Вишкільний курс ч. 2. Матеріяли до історії розвитку суспільно-політичної думки в Україні ХІХ—ХХ стол. Уложив проф. Г. Васькович, керівник ІСПО. В-во СУМ, Мюнхен, 1976/77, 203 ст.

Епиктет. Енхейридіон і фрагменти. Переклад і вступна стаття Омеляна Омецінського. В-во Ю. Середяка, Бу. Айрес, 1976, 103 ст. (м. 8°).

Календар-альманах „Нового шляху” [на] 1977 [рік]. В-во „Новий шлях”, Торонто [1976], 200 ст. [Календар присвячений пам'яті Олега Ольжича].

Ковалів Пантелеймон. Український правопис. Друге видання, виправлене і доповнене. Вид. Інститут української мови. Відповідальний редактор Борис Берест. Нью-Йорк, 1977, 96 ст. (8°).

Нотатки з мистецтва. „Юкрейніян Арт Дайджест”. Вид. Відділу ОМУА у Філядельфії ч. 16, серпень 1976. 79 ст. [4°].

Радіон Степан. Нарис історії Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка в Австралії (1950-1975). Вид. Крайова Управа НТШ в Австралії, Мельборн, 1976, 225 ст. (4°).

Штена Павло. Словник чужих слів; знадібки. Видали Іван Гладун і сини. Торонто, 1976, 37 ст. (8°).

Літопис Української Повстанської Армії, т. І. Волинь і Полісся. Німецька окупація. Книга перша, з англійським резюме. В-во „Літопис УПА”, Торонто, 1976, 255 ст. (8°).

Альманах „Гомону України” на рік 1977. Б-ка В-ва „Гомін України” ч. 48, Торонто, 1977, 230 ст. (8°).

КАРТА ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ

(в англійській мові)

(в кількох кольорах), в тепершніх границях із заввагами проф. Лева Добрянського, голови Українського Конгресового Комітету Америки.

Величина карти: 29 x 42 інчів.

Понад 3,000 назв, більших і менших місцевостей України, ріки, озера, залізниці і т. п.

**ВАЖНИЙ ПОМІЧНИК В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ПРАЦІ,
ШКОЛАХ, УКРАЇНОЗНАВЧИХ КУРСАХ.**

Ціна карти (в окремії обкладинці) \$1.50, з пошт. пересилкою \$1.80.

Книгарні отримують відповідну знижку.

Замовлення слати на адресу її видавця — Ліги АУП в Чикаго:

**LEAGUE A.U.D., Inc.
841 N. Western Avenue
CHICAGO, Ill. 60622 U.S.A.**

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ зв. АЗБУКОВНИК

ПОДАЄ БАГАТІ НАУКОВІ ІНФОРМАЦІЇ ПРО УКРАЇНСЬКУ ЛІТЕРАТУРУ ТА ЇЇ ДІЯЧІВ — письменників, дослідників і критиків, за тисячу років, про літературні стилі й напрями, відомості з теорії літератури й літературної критики, про літературні збірники, альманахи, журнали й газети, біографічні й бібліографічні дані про українських письменників та їхні твори.

Придбайте собі це видання, а як не собі, то своїм дітям і внукам, хай би і вони пізнавали українську культуру.

Дотепер вийшли два томи, понад тисячу сторінок, в гарній твердій оправі. Ціна 34.00 дол., а для передплатників „Української книги” тільки \$30.00.

Замовляйте в нашому видавництві.